

Д/Р
14335

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Економіко-правовий факультет
Кафедра конституційного права та правосуддя

8
10.04.17

Д и п л о м н а р о б о т а

Освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста (СД)

на тему: **“Інститут конституційного контролю в зарубіжних країнах:
історія та сучасність”**

“The institute of constitutional control in the foreign countries: history and modernity”

Виконав студент заочної форми навчання,
спеціальність 081, Право (Правознавство),
Колевич Віталій Сергійович

Науковий керівник: доктор юридичних наук,
професор Л.О. Корчевна Л.О.

Рецензент: викладач Бідюк М.О.

Рекомендовано до захисту на
засіданні кафедри “19” 04 2017 р.,
протокол № 9
Завідуюча кафедрою
д.ю.н., проф. Л.О. Корчевна Л.О.

Захищено на засіданні ЕК № 2
“12” 05 2017 р., протокол № 31
Оцінка добре В 1 85
Голова ЕК
д.ю.н., проф. О.В. Прієшкіна О.В.

Одеса – 2017

790953

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	
1.1. Поняття та значення правової охорони конституції.	7
1.2. Визначення конституційного контролю. Співвідношення конституційного контролю і конституційного надзору.	18
1.3. Становлення інституту конституційного контролю.	26
РОЗДІЛ II. ОСНОВНІ МОДЕЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ У СВІТІ	
2.1. Особливості американської моделі конституційного контролю.	36
2.2. Європейська модель конституційного контролю: характерні ознаки в деяких державах.	51
2.3. Змішані системи конституційного контролю в зарубіжних країнах.	61
РОЗДІЛ III. ОРГАНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА В ІНШИХ ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	71
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Нещодавно в юриспруденції широко були поширені уявлення про те, що конституція самодостатня і сама по собі гарантує демократичний розвиток суспільства, свободу і права людини. Тим часом, справжня гарантія писаної конституції і закріплених нею інститутів конституційної держави за умови, що вона відповідає потребам суспільства і рівню його розвитку, полягає в такій організації соціуму, яка могла б протистояти всяким замахам на конституційний лад, що захищається основним законом. Йдеться про таку організацію державних і громадських інститутів, власності, соціальних відносин, яка об'єктивно сприяла б утвердженню та розвитку демократії. Міцність демократії визначається не тільки створенням конституції, а фактично досягненням і юридичним закріпленням дійсного балансу інтересів різних соціальних шарів і суспільних класів, націй і народів, груп населення, результатом якого і є повага і довіра громадян до інститутів конституційного ладу.

Разом з тим, суспільство потребує формування надійного механізму охорони і захисту конституції, одним з головних факторів якого буде сполучення зусиль і діяльності різних соціальних структур, включаючи політичні партії та інші громадські об'єднання, масові рухи та інші, з конституційним ладом. Для охорони і захисту конституції основні закони різних держав передбачають, наприклад, можливість визнання конституційними політичних партій і інших громадських об'єднань і навіть прямої їх заборони, якщо вони мають на меті насильницькі зміни конституційного ладу і цілісності держави, підрив її безпеки і т.п. При цьому, важливо забезпечити відповідність діяльності державних інститутів вимогам основного закону. Правова держава означає не просто формальну законність, яка забезпечує регулярність і послідовність в досягненні і підтримці демократичного порядку, але і справедливість, засновану на визнанні і повному прийнятті вищої цінності людської особистості, і гарантовану установами і структурами, що забезпечують її найбільш повне вираження.

Суспільство неоднорідне, оскільки в силу різних обставин економічного, соціального, політичного характеру, в залежності від статі, віку, спрямованості особистих інтересів ділиться на різні класи, шари і групи населення, об'єднані єдністю інтересів їх членів і свідомо чи несвідомо переслідують спільні цілі. В силу цього демократія кінчається там, де інтереси одних класів, соціальних шарів або груп задовольняються за рахунок пригнічення інтересів інших класів, соціальних шарів або груп, зрозуміло, за умови, що деталізація цих інтересів і цілей не веде до руйнування самого соціуму, бо вони за своєю природою не є антигромадськими.

Актуальність теми обумовлена потребами сучасної політико-правової теорії та практики, необхідністю формування ефективної системи конституційної юстиції в Україні. На сьогодні світовою практикою державотворення вироблено чимало різних моделей конституційного контролю, при цьому суттєво різняться не тільки спосіб формування та порядок діяльності, але й юрисдикція відповідних органів державної влади. На сьогодні, інститут конституційного контролю в Україні вже органічно увійшов у її правову систему. В умовах реформування всіх сфер суспільного життя, розбудови демократичної, правової держави пошук оптимального обсягу юрисдикції Конституційного Суду України, який би враховував специфіку національної правової системи, конституційну форму правління, передовий зарубіжний досвід у даній сфері видається одним з актуальних напрямків наукових досліджень у державно-правовій сфері.

Питання концептуалізації, етапи історичного розвитку, проблеми статусу і компетенції органів конституційного контролю у широкому колі держав розглядалися в наукових працях таких відомих зарубіжних фахівців у галузі конституційного права, як Г.Г. Арутюнян, І. Бацалай, Ю.Б. Березін, А. Бланкенагель, М.С. Бондар, О.В. Брежнев, Г.А. Василевич, М.В. Вітрук, Г.А. Гаджиєв, Б.С. Ебзеєв, М. Капелетті, Л.В. Лазарев, В.В. Маклаков, А.А. Мішин, А.М. Нуянзін, Ж.І. Овсепян, В. С. Пушкаш, Д. Ремі-Гранже, Ж.

Робер, Б. А. Страшун, Л. Фаворо, М. Фромонт, К. Хессе, В.Є. Чиркін, Х. Шварц, Ю.Л. Шульженко та ін. Різноманітним аспектам конституційного контролю в Україні присвячено праці українських вчених, зокрема М.О. Баймуратова, Ю.Г. Барабаша, Ю.М. Бисаги, А.З. Георгіци, В.О. Гергелійника, П.Б. Євграфова, В.М. Кампо, М.І. Козюбри, С.Л. Лисенкова, О.В. Марцеляка, В.Ф. Погорілка, М.Д. Савенка, А.О. Селіванова, В.Є. Скоморохи, І.Д. Сліденка, М.В. Тесленко, Ю.М. Тодики, В.Л. Федоренка, Т.О. Цимбалістого, В.М. Шаповала, С.В. Шевчука, Л.П. Юзькова та ін. У своїх працях автори вивчають питання теорії, методології, практики конституційної юрисдикції, різні аспекти організації і функціонування органів конституційного контролю, проблеми судово-конституційного процесу.

Дослідження національного та зарубіжного законодавства щодо існування інституту конституційного контролю, про статус органів конституційної юстиції, їх практичної діяльності, вивчення робіт вітчизняних та зарубіжних державознавців має дозволити сформуванню поняття і змісту окремих моделей конституційного контролю в сучасному світі.

Мета та задачі дослідження.

Мета цієї роботи з'ясувати сутність такого явища, як конституційний контроль, простежити етапи його розвитку в інших країнах, а також спробувати розібратися, які основні моделі конституційного контролю на сьогоднішній день існують в світі.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні задачі дослідження:

1. Дати характеристику поняття конституційного контролю; його відмінність від конституційного надзору
2. Дослідити історію становлення інституту конституційного контролю
3. Проаналізувати становлення, розвиток та модернізацію основних систем спеціалізованого (судового та квазісудового) конституційного контролю

4. Дослідити співвідношення і взаємозалежності теорії конституційного контролю і реальної практики захисту прав, свобод і законних інтересів громадян зарубіжних країн на різних етапах розвитку держави
5. Визначити спільне та відмінне у становленні та функціонуванні інституту конституційного контролю в Україні та в інших державах

Об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом дослідження є сукупність суспільних відносин, пов'язаних з організацією і здійсненням конституційного контролю в сучасному світі. Предмет дослідження - інститут конституційного контролю в зарубіжних країнах.

Методи дослідження.

Робота побудована на використанні сучасних методів пізнання, включаючи як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Зокрема, дослідження недоліків законодавства, організації та здійснення конституційного контролю здійснювалось за допомогою формально-юридичного методу. Порівняльно-правовий метод застосовувався для аналізу досвіду нормативного закріплення та реалізації конституційного контролю в державах сучасного світу. Також був використаний нормативно-догматичний метод – використаний для дослідження змісту поняття конституційного контролю; метод узагальнення – використаний для узагальнення у висновках основних результатів дослідження.

ВИСНОВКИ

Конституційний контроль є важливим атрибутом сучасного демократичного конституційного устрою. Без нього немислима підтримка конституційної законності, а значить і законності в цілому. Конституційний контроль забезпечує функціонування конституції держави як вищого нормативного акту, що має безпосередній вплив. Без дієвого же конституційного контролю конституція приречена залишатися не більше ніж спільною декларацією принципів і намірів. Дієвість, ефективність конституційного контролю забезпечується наявністю спеціального незалежного судового органу - конституційного суду, а також особливою, ретельно регламентованою законом процедури конституційного провадження.

Проведене дослідження основних моделей конституційного контролю та їхнього впливу на характер юрисдикції органів конституційної юстиції дає підстави для наступних висновків:

1. У XX ст. склалося дві основні системи конституційного контролю: американська і європейська. Для американської моделі характерно, по-перше, здійснення конституційного контролю всіма судами загальної юрисдикції і застосування переважно конкретного конституційного контролю, по-друге, можливість оскарження рішення суду до вищестоячої інстанції (воно не має ознаки остаточності), по-третє - поширення юрисдикційного рішення тільки на сторони судового розгляду (відсутність ознаки загальнообов'язковості). У європейській моделі використовуються спеціалізовані органи конституційного контролю, чиї рішення є загальнообов'язковими, остаточними і більш характерним є абстрактний контроль. Проте на сьогодні можна констатувати наявність, принаймні, ще двох моделей конституційного контролю - змішаної (Люксембург) та ісламської (Іран, Пакистан), котрі вирізняються як за організацією конституційного контролю, так і за його предметом. Існують й унікальні моделі, наприклад та, що склалася в теперішній час в Ізраїлі.

2. У межах американської моделі конституційної юстиції вирізняються два різновиди: децентралізований і централізований. *Децентралізований* різновид американської моделі конституційного контролю (США, Японія, скандинавські країни) передбачає, що конституційний контроль здійснюють всі суди загальної юрисдикції, тоді як *централізований* (Гана, Естонія, Індія, Ірландія, Ісландія, Люксембург, Мальта, Монако, Норвегія, Республіка Кіпр, Філіппіни, Швейцарія) передбачає здійснення конституційного контролю, як правило, верховним судом, який очолює всю інстанційну систему національних судів.

3. Європейська (континентальна, «кельзенівська») модель конституційної юстиції також має два різновиди: австрійську і французьку. В основу австрійської моделі покладено механізм здійснення конституційного контролю спеціальними конституційними судами, що входять до системи вищих органів судової влади держави (Австрія, Білорусь, Іспанія, Італія, Польща, Португалія, Росія, Таджикистан, Україна, ФРН та ін. За французької моделі суб'єктом здійснення конституційного контролю є спеціальний квазісудовий орган (у Франції з 1958 р. - Конституційна Рада, у Португалії з 1976 по 1982 р. - Революційна рада, в Угорщині з 1983 по 1989 р. - Конституційно-правова рада, в Ірані з 1979 р. - Рада з дотримання Конституції, у Казахстані з 1995 р. - Конституційна рада тощо).

4. Юрисдикція органів конституційної юстиції за американської моделі є a priori ширшою, ніж за європейської, оскільки вони за визначенням є судами загальної юрисдикції і їм підвідомчі будь-які юридичні спори, за невеликими винятками, передбаченими законодавством. Проте й у тих державах, де створюються спеціальні органи конституційного контролю (судові чи позасудові), їхня юрисдикція частіш за все не обмежується виключно контролем за конституційністю нормативних актів. Обсяг повноважень органів конституційної юстиції в різних країнах неоднаковий і залежить від низки факторів, у т.ч. не тільки від моделі конституційного контролю, але й особливостей національної правової системи, характеру

виконуваних цими органами функцій тощо. При цьому на сьогодні чітко позначилося два головних напрямки в еволюції світових моделей конституційного контролю: перший - збільшення обсягу норм права, що перевіряються на предмет конституційності, другий - розширення кола суб'єктів і можливостей звернення до органів конституційної юстиції.

5. У теперішній час основними функціями органів конституційної юстиції у більшості країн є: а) забезпечення верховенства і прямої дії конституції, її неухильного виконання усіма суб'єктами права на всій території держави; б) контроль за дотриманням дії принципу поділу влади, підтримання їхнього балансу і попередження можливості узурпації державної влади якимось державним органом; в) захист конституційних прав і свобод людини і громадянина; г) вирішення виникаючих конституційно-правових питань і спорів на основі підпорядкування політики праву, панування правових принципів і норм над ідеологічними догмами та адміністративним розсудом.

6. Коло повноважень органів конституційної юстиції багатоманітне і може бути розподілене на такі основні групи (категорії): а) контроль за конституційністю нормативних правових актів органів державної влади, а також міжнародних і внутрішньодержавних договорів; б) офіційне тлумачення конституції, а в деяких країнах - також законів та інших нормативних правових актів; в) вирішення спорів про компетенцію та інших конфліктів, що виникають між різними органами державної влади; г) захист конституційних прав і свобод людини і громадянина; д) інші повноваження, передбачені конституцією та законами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: учебник/ А.С. Автономов. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. - 552 с.
2. Алексіс де Токвіль. Про демократію в Америці.: пер. з франц. — К., 1999. — 590 с.
3. Анеднес И. Наказание и предупреждение преступлений. Пер.с англ./ под ред. Никифоров Б.Н. М.: Прогресс, 1979. - 264с.
4. Арутюнян Г. Г. Конституционный Суд в системе государственной власти (сравнительный анализ) / Арутюнян Г. Г. – Ереван: Нжар, 1999. – 238 с.
5. Арутюнян Г.Г. Перспективы совершенствования конституционного правосудия: функциональные и институциональные проблемы // конституционное правосудие на рубеже веков. Материалы междунар. конф., посвящ. 10-летию Конституционного Суда Российской Федерации. - М.: НОРМА, 2002. - С.83-84
6. Белкин А.А. Пространство конституционной юстиции / А.А. Белкин// Правоведение. - 1993. - №2. - С.7-17
7. Березин Ю.Б. Конституционно-правовой статус органов конституционного контроля в европейских странах: автореф. Дис...канд.. юрид. наук/ Ю.Б. Березин; Уральская государственная юридическая академия. - Екатеринбург, 2006. - 28 с.
8. Брежнев О.В. Правовая природа конституционного суда как судебного органа конституционного контроля. Государственная власть и местное самоуправление. - 2005. - №6. - [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.lawmix.ru/comm/961>
9. Василевич Г.А. Развитие конституционного контроля - объективная закономерность становления правового государства // Юстыцыя Беларусі. - 2002. - №1. - С. 3-5
10. Васильева Н.Н. Модели правовой охраны Конституции в мировой

- практике: Доклад на международной студенческой конференции «Глобализация и право: Общепризнанные принципы и нормы национального законодательства»- [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1219893>
11. Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс: учебное пособие для вузов / Н. В. Витрук. – М.: Закон и право; ЮНИТИ, 1998. – 180 с.
 12. Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс: учебное пособие / Н.В. Витрук. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. - 592 с.
 13. Гергелійник В.О. Правові проблеми становлення і функціонування конституційної юстиції в Україні: дис. к.ю.н. 12.00.02 / В.О. Гергелійник. – К., 1999. – 203 с.;
 14. Государственное право Российской Федерации / Под ред. О. Е. Кутафина. М., 1996.- 520с.
 15. Златопольский Д.Л. государственное право зарубежных стран Восточной Европы и Азии: учебное пособие. - М.: Зерцало, 1999. - 306с.
 16. Иванищева Н. П. Конституции зарубежных социалистических стран. Автореф. дисс. на соискание уч. ст. докт. юрид. наук. Л., 1979.- С. 30.- [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://az-libr.ru/Persons/000/Src/0002/96e48cad.shtml>
 17. Исаев М.А. Основы конституционного строя Норвегии. М.: Муравей, 2001. - 213с.
 18. Клишас А.А. Конституционный контроль и конституционное правосудие в зарубежных странах [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://hatt.sanatory.info/vesterny/49678acfe9e066d3f3e008cb96fd>
 19. Ключев М.М. Роль і місце конституційного контролю в системі державних інститутів//Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління». - 2013. - №2(9). - С. 53-58

20. Конституции в XXI веке: сравнительно-правовое исследование: монография/ Отв. ред. В.Е. Чиркин. - М.: Норма; ИНФРА-М, 2011. - 656 с.
21. Конституции государств Европы / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – в 3-х томах. - Т.1. - М.: Издательство НОРМА, 2001. –745с.
22. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть: учебник/ Отв. ред. Б.А. Страшун. - 4-е изд., обновл. и дораб. - М.: Норма, 2007. - 896 с.
23. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: учебник в 4-х томах/ Отв. ред. Б.А. Страшун. - М.: Издательство БЕК, 1995. - Т.2. - 448с.
24. Конституционное право зарубежных стран: учебник/ под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. - 2-е изд., перераб. - М.: Норма, 2008. - 1056 с.
25. Конституционное право: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов / Отв. ред. А.Е. Козлов. – М.: БЕК, 1996. – 464 с.
26. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. В 4 т. Тома 1-2. Часть общая: Учебник / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: Издательство БЕК, 2000. – 784 с.
27. Конституционный контроль: пособие для студентов вузов / Г.Г. Арутюнян, В.А. Оганесян, Г.А. Мурадян, С.Ж. Амбарцумян. - Ереван: Нжар, 1998. - 356с.
28. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30.
29. Конституція США від 17 вересня 1787р. // Конституції зарубіжних країн: навчальний посібник / за заг. ред. В.О. Серьогіна. - Харків: ФІНН, 2009. - С. 333-345

30. Конституция Ирландии 1937г. (с изм.) // Конституции государств Европейского Союза/ под общ. ред. Л.А. Окунькова. - М.: Изд. гр. ИНФРА-М-НОРМА, 1997. - С. 325-356
31. Конституція Італійської Республіки від 22 грудня 1947р. // Конституції зарубіжних країн: навчальний посібник / за заг. ред. В.О. Серьогіна. - Харків: ФІНН, 2009. - С.135-157
32. Конституційне законодавство зарубіжних країн: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд. В.О. Ріяка, К.О. Закоморна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 384 с. – С. 345 – 346.
33. Кряжков В. А. Конституционная юстиция в Российской Федерации : учебное пособие для вузов / В. А. Кряжков, Л. В. Лазарев. – М. : БЕК, 1998. – 462 с.
34. Курс советского государственного права / Под ред. Б. В. Щетинина и А. Н. Горшенева. М., 1971.- 199с.
35. Лафитский В.И. Основы конституционного строя США / В.И. Лафитский. - М.: НОРМА, 1998. - 272 с.
36. Мексиканские Соединенные Штаты: Конституция и законодательные акты. М., 1986.
37. Митюков М.А. Очерки конституционного правосудия (сравнительно-правовое исследование законодательства и судебной практики) / М.А. Митюков, А.М. Барнашов. - Томск: Изд-во Томского ун-та, 1999. - 205с.
38. Национальные парламенты мира: энциклопедический/ А.Х. Саидов; Рос. акад. наук, Инст-т государства и права. - М.: Волтерс Клувер, 2005. - 720 с.
39. Нудель М. А. Конституционный контроль в капиталистических государствах. / Нудель М. А. – М. : Юрид. лит., 1968. – 215 с.
40. Овсепян Ж. И. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах: Правовая защита конституций / Ж.И. Овсепян; Ростовский государственный университет. - Ростов-на-Дону: Литера-Д, 1992. -

- 320с.
- 41.Овсебян Ж.И. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах: Автор. дис. док. юр. наук. Специальность 12.00.01, 12.00.11 - ПрокурорскРАН. Ин-т государства и права.- М.,1994. -21 с. - [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1058>
- 42.О Конституционном Суде РСФСР: Закон РСФСР от 06. 05.1991 г. // Ведомости Съезда народных депутатов и Верховного Совета РСФСР. – 1991. - № 19. – Ст. 621.
- 43.Пастернак С.Н. Конституционное правосудие в странах Восточной Европы: монография / С.Н. Пастернак. - СПб: СПбГУСЭ, 2010. - 167с.
- 44.Портнов А.В. Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні / А. В. Портнов : Монографія. – К.: Логос, 2008. – 155с.
- 45.Ржевский В А. Судебная власть в Российской Федерации: Конституционные основы организации и деятельности / В А. Ржевский, Н. М. Чепурнова – М.: Юристъ, 1998. – 216 с.
- 46.Савенко М.Д. Правовой статус Конституційного Суду країни: дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / М. Д. Савенко– Х., 2001. – 189 с.
- 47.Савчин М.В. Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу : дис.канд. юрид. наук: 12.00.02 / М. В. Савчин– К., 2004. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://mydisser.com/ua/avtoref/view/16131.html>
- 48.Сейп Е. Взгляд на историю Норвегии. - 1974. / [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/hovedbrosjyre-div-spraak/2009_russisk_web_2.pdf
- 49.Селіванов А.О. Верховенство права в Конституційному правосудді: Аналіз конституційної юрисдикції / А. О. Селіванов. – К.; Х.: Акад. прав. наук. України, 2006. – 400 с.
- 50.Серегин А.В. Форма государственного правления (вопросы

- теории)//Дис. док. юр. наук. - Ростов-на-Дону, 2014. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://msal.ru/common/upload/Seregin_A.V._tekst_dissertatsii.doc
- 51.Союзная Конституция Швейцарской Конфедерации от 18 апреля 1999г.// Королева-Борсоди Н.В. Основы конституционного права Швейцарии: учебно-методическое пособие. - К.: Юстициан, 2009. - С. 468-531Сравнительное конституционное право / ред. А. Й. Ковир, В. Е. Чиркин, Ю. К. Юдин. – М. : Манускрипт, 1996. – 165 с.
- 52.Сравнительное конституционное право/ Отв. ред. В.Е. Чиркин. - М.: Манускрипт, 1996. - 730 с.
- 53.Теоретические основы советской конституции/ Отв. ред. Б.Н. Топорнин, М., 1981. - 207с.
- 54.Тихий В.П. Деякі проблеми конституційної юрисдикції в Україні / В. П. Тихий // Правова держава України: проблеми, перспективи розвитку. – Х., 1995. – 301с.
- 55.Упримни Р. Конституционный суд и контроль над чрезвычайными полномочиями президента в Колумбии. 2003. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.opendemocracy.net/author/rodrigo>
- 56.Хлобыстова К.А. Конституция и модели конституционного контроля/ К.А. Хлобыстова // Конституционное и муниципальное право. - 2006. - №2. - С.7-9
- 57.Чиркин В. Е. Основы сравнительного государственоведения: учебник / Чиркин В. Е. – М., 1997. – 352 с.
- 58.Чиркин В.Е. Органы конституционного контроля: Россия и международный опыт. - М.: Зерцало, 1998. - 448с.
- 59.Шаповал В.Н. Сравнительное конституционное право / В.Н. Шаповал. - К.: ИД «Княгиня Ольга», 2007. - 416с.
- 60.Шаповал В. Проблемы розвитку конституційної юрисдикції в Україні / В. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 1998. – № 2. – С. 45-53.

61. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю/ І.М. Шевчук// Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2014. - Випуск 6-2. - Т.1. - с. 107-110
62. Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції / Шевчук С. – Харків, 2002. – С. 260–284.
63. Штайнбергер Г. Модели конституционной юрисдикции. Европейская Комиссия за демократию через право. / Штайнбергер Г. – Страсбург: Изд-во Совета Европы, 1994. –3 с.
64. Шульженко Ю.Л. Самоохрана Конституции Российской Федерации. М., Изд.: РАН, 1997. - 62с.
65. Щетинин Б. В. Проблемы теории советского государственного права. М., 1969.- 265с.
66. Эбзеев Б. С. Конституция. Правовое государство. Конституционный суд: учебное пособие для вузов / Эбзеев Б. С. – М.: Закон и право; Юнити, 1996. – 349 с.
67. Эпштейн А.Д. Зачем Израилю конституционный суд? Правы ли депутаты Кнессета, отклонив в начале 2002 года законопроект о введении в Израиле конституционного суда? // Вести (приложение «Вести-2»). - 2002. - 26 марта. - С.5, 11
68. Юдин Ю. Политические партии и право в современном государстве. М., 1998. - С. 22 - 23.